

มทที่ 1

มหน้า

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อมีการพัฒนา
ทุก ๆ ด้านพร้อมกันไป ทั้งด้านสังคม ประชากร การเมือง การศึกษา เพราะการพัฒนาองค์การ
ต่าง ๆ ในสังคมทุกด้านจะช่วยให้เกิดความสมดุลย์ขึ้นในโลกการพัฒนาและจะ เป็นการช่วย
ส่งเสริมซึ่งกันและกันให้การพัฒนา เป็นไปอย่างสมบูรณ์

สำหรับการพัฒนาสังคมและประชากรนั้น สิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญสิ่งหนึ่งคือ ปัญหา
อาชญากรรม และการกระทำผิดกฎหมายบ้าน เมืองอัน เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมตามสภาพปัจจุบัน
ซึ่งเป็นสังคมยุคใหม่ที่อยู่ในภาวะกำลัง เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุกด้านและสภาพแวดล้อมทาง
สังคม เป็นพิษ อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ
ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและปลอดภัย ในปัจจุบันสถิติการเกิด
คดีอุกฉกรรจ์และการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักรในปีหนึ่ง ๆ มีจำนวนมาก
จนเกือบจะ เรียกได้ว่าประชาชนในปัจจุบันไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง เลย
ในปี พ.ศ. 2522-2528 มีคดีอาชญากรรมเกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักรดังนี้

ปี พ.ศ. 2522 มีคดีเกิดขึ้น 672,291 คดี

ปี พ.ศ. 2523 มีคดีเกิดขึ้น 581,464 คดี

ปี พ.ศ. 2524 มีคดีเกิดขึ้น 540,831 คดี

ปี พ.ศ. 2525 มีคดีเกิดขึ้น 564,115 คดี

ปี พ.ศ. 2526 มีคดีเกิดขึ้น 640,209 คดี

ปี พ.ศ. 2527 มีคดีเกิดขึ้น 243,347 คดี

ปี พ.ศ. 2528 มีคดีเกิดขึ้น 220,970 คดี

คดีอุกฉกรรจ์ที่เกิดขึ้นมากที่สุดได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ปี พ.ศ. 2522 เกิดขึ้น 21,205 คดี ปี พ.ศ.2523 เกิดขึ้น 28,573 คดี ปี พ.ศ. 2524 เกิดขึ้น 27,480 คดี ปี พ.ศ. 2525 เกิดขึ้น 24,480 คดี ปี พ.ศ. 2526 เกิดขึ้น 23,246 คดี ความผิดเกี่ยวกับการลักทรัพย์ ในปี พ.ศ. 2522 เกิดขึ้น 29,329 คดี ปี พ.ศ. 2523 เกิดขึ้น 32,679 คดี ปี พ.ศ. 2524 เกิดขึ้น 31,668 คดี ปี พ.ศ. 2525 เกิดขึ้น 30,850 คดี ปี พ.ศ. 2526 เกิดขึ้น 49,673 คดี ปี พ.ศ. 2527 เกิดขึ้น 24,996 คดี ปี พ.ศ. 2528 เกิดขึ้น 23,653 คดี (กรมตำรวจ, กองวิจัยและวางแผน, 2528 อัดสำเนา) ส่วนปัญหาการกระทำผิดกฎหมายจากรักเป็นปัญหาสำคัญที่ยากแก่การแก้ไขขึ้นทุกวัน ในรอบ 15 ปีที่ผ่านมา ผู้ใช้รถใช้ถนนในกรุงเทพมหานคร ประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตรวม 6,485 คน บาดเจ็บ 57,542 คน ทรัพย์สินทั้งทางราชการและเอกชนเสียหายรวม 223,775,844 บาท ในปี 2528 ในกรุงเทพมหานครมีอุบัติเหตุเกิดขึ้น 14,295 ราย ตาย 657 คน เฉลี่ยตาย 3 คนต่อประชากร 100,000 คน ในรอบเดือนมีนาคม 2529 เกิดอุบัติเหตุ 1,292 ราย ตาย 46 คน บาดเจ็บ 453 คน ทรัพย์สินเสียหาย 2,433,800 บาท (กรมตำรวจ, กองตำรวจจราจร, 2528 อัดสำเนา)

ในปัจจุบันสถิติอาชญากรรมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของประชากรและการขยายตัวของเมืองในภาคต่าง ๆ การขยายตัวของชุมชนที่รวดเร็วเกินไปในเมืองหลวงทำให้จำนวนผู้ใช้แรงงาน กรรมกรที่มาจากต่างจังหวัดเพิ่มขึ้นและมีผลทำให้เกิดแหล่งเสื่อมโทรมมากขึ้น ด้านผลกระทบทางสังคมได้แก่การลอกเลียนวัฒนธรรมต่างชาติ ค่านิยมในการฟุ่มเฟือย การมีสถานอบายมุข การพนัน ยาเสพติด ซึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนกระทำผิดมากขึ้น นอกจากนี้ผลกระทบทางด้านการเมืองการปกครองซึ่งผลประโยชน์ อุดมการณ์ แนวความคิดทางการเมืองของประชาชนขัดแย้งกัน ทำให้นโยบายด้านนี้ไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว อีกทั้งความสำนึกในหน้าที่ของผู้ที่มีหน้าที่ในการให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินยังมีไม่เพียงพอ และประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการกระตุ้นให้สำนึกถึงหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับรัฐ ผลกระทบทางด้านการศึกษา ระบบการศึกษาในช่วง 20 ปีที่แล้วมายังขาดการเน้นความสำคัญในด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ประกอบกับการผลิตผู้สำเร็จการศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ก่อให้เกิดการว่างงานทำให้ผู้ได้รับการศึกษาเหล่านี้เบี่ยงเบนวิถีชีวิตไปในทางที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม ก่อให้เกิดอาชญากรรมในที่สุด

ปัญหาพื้นฐานที่เป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดอาชญากรรมมีดังนี้

1. ในระดับชาติยังขาดการสร้างค่านิยมในการให้ความร่วมมือของประชาชนต่อ
ขบวนการยุติธรรม

2. การให้การศึกษาของชาตินี้ เน้นความสำคัญในเรื่องปัญหาอาชญากรรมน้อยเกินไป
ในหลักสูตรและเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมือง เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้ถึงหน้าที่ของตนในการป้องกัน
และปราบปรามอาชญากรรม

3. รัฐยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรเกี่ยวกับวิชาการด้านอาชญาวิทยา การวิจัย
การรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ เพื่อใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

4. บ้านหรือครอบครัวไม่เป็นปกติสุข ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ สิ่งแวดล้อมจุใจ
การขาดการศึกษา ยาเสพติดให้โทษและการแพร่ของวัฒนธรรมต่างชาติไม่เหมาะสมกับ
ประเพณีไทย ได้เป็นพลังผลักดันหรือจูงใจให้เด็กและเยาวชนหลงไปในทางที่ผิด

5. การดำเนินงานด้านป้องกันและปราบปรามแก้ไขผู้กระทำผิดดำเนินไปโดยขาด
หลักวิชาการไม่มีระเบียบแบบแผนที่ต้องการแน่นอน

6. ขาดการประชาสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ

7. ขาดแผนแม่บท แผนและโครงการที่ประสานกันของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสนอง
นโยบายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน
(แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 เฉพาะส่วนการป้องกัน
และปราบปรามอาชญากรรม: สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

ส่วนภาวะปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มลดของอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง
นั้น มีสาเหตุหลายประการ คือ

1. ปัญหาด้านปริมาณและคุณภาพของประชากร แม้ว่าประเทศไทยจะได้วางแผน
ครอบครัวและลดอัตราเพิ่มของประชากรอย่างได้ผลก็ตาม แต่ด้านคุณภาพของประชากรมิได้รับ
การพัฒนาควบคู่กันไปด้วย ผลของการวางแผนประชากรไม่สมบูรณ์เพราะการเพิ่มของอาชญากรรม
นั้นจะมากขึ้นตามจำนวนของประชากร

2. ค่าครองชีพของประชาชน เป็นภาวะปัจจัยที่มีความสำคัญในสังคมปัจจุบัน
อิทธิพลของค่าครองชีพมีผลต่อความประพฤติของประชาชน เมื่อไม่สามารถหาเลี้ยงชีพในทาง
สุจริตได้ เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัวก็อาจหัน เข้าหาทางประพฤติชั่วหรือประกอบ

อาชีพการมาได้ ยามไต่ที่บ้าน เมืองอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ภาวะการครองชีพสูง
อาชีพการมจะสูงคามไปด้วย

๓. ปัญหาความยากจนและว่างงาน คนที่ยากจนและว่างงานมีแนวโน้มที่จะประกอบ
อาชีพการมมากกว่าคนที่มฐานะและมงานทำ

๔. ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของประชาชน เนื่องจากความกดดันหรือ
บีบบังคับทางเศรษฐกิจ จนทำให้คนละทิ้งศีลธรรมเพื่อเอาตัวรอดไว้ก่อน และการมุ่งพัฒนาในด้าน
วัตถุมากกว่าด้านจิตใจของประชาชน การปลูกฝังศีลธรรมให้แก่ประชาชนและเยาวชนของชาติ
ยังไม่มีผลต่อจิตสำนึกอย่างเพียงพอ

๕. ปัญหาด้านค่านิยมของประชาชน เพราะการมุ่งพัฒนาด้านวัตถุทำให้คนมีค่านิยม
ในอำนาจเงิน ชอบความหรูหราฟุ่มเฟือย อยากรสบายโดยไม่ต้องทำงานหนักทำให้ละทิ้งศีลธรรม
กระทำผิดเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ

๖. ปัญหายาเสพติดให้โทษ ประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังประสบ
ปัญหาเยาวชนและประชาชนในชาติติดยาเสพติดมากขึ้นทุกวัน สาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นติดยาเสพติด
กันมากเพราะถูกเพื่อนฝูงชักจูง หรือถูกหลอกลวงจากผู้ติดยามาก่อนหรือพวกพ่อค้ายาเสพติด
การทดลองโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การหลงเชื่อการโฆษณาชักจูงว่าเมื่อเสพยาเหล่านั้นแล้วจะ
ทำให้สมองดี มีกำลัง มั่นคง เป็นต้น นอกจากนี้เยาวชนติดยาเพราะขาดการศึกษาเนื่องจาก
ไม่มีโอกาสเรียนในโรงเรียนหรือไม่มีหลักสูตรให้นักเรียนเรียนรู้โทษของยาเสพติด สำหรับผู้ที่
ไม่ได้รับการศึกษาจะถูกชักจูงให้หลงเชื่อได้โดยง่ายกว่าผู้มีการศึกษาสูง ผู้เสพยาเสพติดนอกจาก
จะเป็นอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจตนเองแล้ว ยังเป็นปัญหาสังคม เศรษฐกิจของชาติ
การปกครอง การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการรักษาความปลอดภัยของประชาชนซึ่ง
เป็นงานในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ต้องรับภาระหนักขึ้น เนื่องจากการกระทำผิด
ทางอาญาของผู้ติดยาเสพติด เพิ่มขึ้นทุกวัน ผู้เสพยาเสพติดจะก่อให้เกิดคดีอาชญากรรมในหลาย ๆ
ด้าน เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากต้องการทรัพย์สินมาซื้อยาเสพติดที่มีราคาสูง
เช่น เฮโรอีน หรือ เมอร์เฟสสุราแล้วขาดสติ ความยังคิดทำให้ประกอบอาชีพการมโดยง่าย
การทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายจนถึงแก่ชีวิต การข่มขืนแล้วฆ่า สมคบกันปล้นทรัพย์ อุบัติเหตุ
การจราจรบนท้องถนนส่วนใหญ่อันตรายแล้วแต่เกิดจากผู้ติเมาสุรา

7. ปัญหาการปลูกฝังวินัยและการเคารพกฎหมายแก่ประชาชนและเยาวชน เรามักเข้าใจผิดกันว่าการปลูกฝังให้เยาวชนหรือประชาชนในชาติมีวินัยนั้น เป็นสัญลักษณ์ของเผด็จการ ความจริงในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์นั้นประชาชนในชาติต้องมีวินัยสามารถควบคุมตนเองได้ ในประเทศที่เจริญก้าวหน้าประชาชนจะมีระเบียบวินัยอย่างดี เช่น เยอรมัน ญี่ปุ่น เยาวชนของเขาจะได้รับการปลูกฝังให้เป็นผู้มีวินัยมาตั้งแต่เยาว์วัยจากพ่อแม่ เมื่อเข้ารับการศึกษาร ในโรงเรียนก็จะได้รับการปลูกฝัง เรื่องการมีวินัยและการเคารพกฎหมายอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง (ไชยยศ เหมะรัชตะ 2525: 18-33)

อาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองมีผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติ ในด้านต่าง ๆ เพราะอาชญากรรมมีแต่การสูญเสีย หรืออาชญากรรมไม่เคยให้คุณแก่ฝ่ายใด อาชญากรรมอาจต้องเสียอิสระภาพ เสียชีวิตจากการปราบปรามของเจ้าหน้าที่ หรือต้องหลบหนีคดีไม่สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขได้ ผู้เสียหายจะต้องเสียชีวิต ทรัพย์สิน พินิจการ เสียเวลา ขึ้นศาล รัฐบาลจะต้องใช้งบประมาณในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมแทนที่จะนำไปพัฒนาประเทศในด้านอื่น ถ้าประชาชนไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินก็จะไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่ เศรษฐกิจของประเทศย่อมทรุดลงไปด้วย ส่วนในด้านการลงทุน จากต่างประเทศและนักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศที่มีความสงบปลอดภัย จะมีนักลงทุนเข้ามาลงทุน และมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวและทำรายได้ให้แก่ประเทศนั้นปีละมาก ๆ แต่ถ้ากิจการถูกคุกคามก่อกวนจากโจรผู้ร้าย นักท่องเที่ยวถูกประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินแล้ว ก็จะทำให้เกิดความหวาดกลัวไม่เข้ามาเที่ยวทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวลดลง กิจการที่ลงทุนอยู่ ก็ไม่เพิ่มขึ้น

การปลูกฝังวินัยและการเคารพกฎหมายแก่ประชาชนนั้น นับว่ามีความสำคัญในการลดอาชญากรรมและปัญหาอื่น ๆ เช่น การเมืองการปกครอง ประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มั่นคงและก้าวหน้านั้น ประชาชนจะต้องมีวินัยและเคารพกฎหมายอย่าง

เครื่องครัด การที่ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยไม่มั่นคงทั้ง ๆ ที่ได้ปกครองในระบอบนี้มานานแล้ว เพราะประชาชนในชาติไม่มีวินัย ไม่เคารพกฎหมายที่วางไว้ การจรรยาบรรณในกรุงเทพมหานครที่เป็นปัญหาและต้องสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินไปมากมายในแต่ละปีนั้นสาเหตุสำคัญเนื่องจากผู้ที่ใช้รถใช้ถนนขาดวินัยไม่เคารพกฎจราจร และไม่เคารพกฎหมาย (กรมตำรวจ, กองวิจัยและวางแผน, 2512: 21-26)

การที่ประชาชนในชาติขาดระเบียบวินัยและไม่เคารพกฎหมายบ้านเมืองนั้น สืบเนื่องมาจากอุปนิสัยของคนไทยที่ชอบทำอะไรอย่างอิสระเสรีโดยไม่มีขอบเขตจนละเมิดสิทธิของผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิแต่ไม่รู้จักหน้าที่ ไม่เคยได้รับการปลูกฝังด้านวินัยและการเคารพกฎหมาย เคยชินต่อการละเมิดกฎหมายจนไม่ถือว่าเป็นความผิด ความมักง่าย เห็นแก่ตัวและการเพิกเฉยละเลยของผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย เช่น การข้ามถนนขณะที่มีสัญญาณไฟเขียวให้รถวิ่ง การข้ามถนนโดยไม่คำนึงว่าเป็นทางม้าลายหรือไม่ เนื่องจากการไม่รู้กฎจราจรเพราะไม่ได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายจราจร ไม่ข้ามทางสะพานลอยโดยถือเอาความสะดวกและตำรวจจราจรก็ไม่เอาความผิดทั้ง ๆ ที่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด การได้รับการเลี้ยงดูที่ตามใจจนเกินขอบเขต เมื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนก็ไม่ได้รับการปลูกฝังด้านวินัยและการเคารพกฎหมาย เพราะหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับก่อน พ.ศ. 2521 ไม่ได้บรรจุวิชากฎหมายไว้ในหลักสูตรและเยาวชนส่วนใหญ่มีโอกาสรียนเพียงระดับประถมศึกษา เมื่อออกไปดำเนินชีวิตในสังคมจึงไม่มีความรู้ด้านกฎหมายไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะกฎหมายมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของทุกคน เริ่มตั้งแต่คลอดเป็นทารกจนกระทั่งตาย ในรัฐธรรมนูญก็ระบุไว้ว่า บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2521 มาตรา 49) ความบกพร่องของหลักสูตรสังคมศึกษาฉบับเก่าก่อนฉบับ พ.ศ. 2521 นั้น เป็นหลักสูตรที่แยกเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ออกจากกันเป็นวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม เป็นหลักสูตรที่เน้นในด้านเนื้อหาวิชาต้องการแต่ให้เด็กท่องจำเนื้อหาวิชาหรือข้อเท็จจริงเท่านั้น ส่วนการที่จะให้ผู้เรียนได้รู้จักนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ หรือฝึกให้นักเรียนมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์วิจารณ์ไม่ค่อยได้คำนึงถึง

จากข้อบกพร่องของหลักสูตรสังคมศึกษานี้เอง จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรสังคมศึกษา การเรียนการสอน แบบเรียน มาเป็นหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ซึ่งแตกต่างไปจากเดิมที่เคยแยกเป็นรายวิชา คือ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม หลักสูตรใหม่ได้นำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของเด็กสอดแทรกเข้ามาด้วย เช่น วิชาสังคมวิทยา สิ่งแวดล้อม ประชากรศึกษา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย และนำวิชาเหล่านี้มาบูรณาการเข้าเป็นหน่วยเดียวกัน เพื่อให้ได้เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการเรียนสังคมศึกษาแนวใหม่ โดยเฉพาะในด้านความเป็นพลเมืองดีของสังคม รู้จักสิทธิหน้าที่ รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ตลอดจนมีทักษะในการเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม ในสังคมประชาธิปไตยนั้น จุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษาก็คือ สังคมศึกษาจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาทั้งในส่วนตัวและสังคม โดยมีองค์ประกอบในการตัดสินใจคือ

1. ความรู้ สังคมศึกษาจะให้ความรู้แก่นักเรียนใน เนื้อหาสาระที่นำมาจากประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประชากรศาสตร์ สิ่งแวดล้อม กฎหมาย เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นประเด็นสำคัญและปัญหาต่าง ๆ นับแต่ เรื่องใกล้ตัว เรื่องของประเทศและ เรื่องของโลก ประเด็นสำคัญต่าง ๆ จะหมายรวมถึง เรื่องราวและปรากฏการณ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมในสังคม ในรูปของการจัดองค์กรและกิจกรรม ด้านการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนความหลากหลายของพฤติกรรมกลุ่มชนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่วนปัญหาสำคัญต่าง ๆ จะหมายรวมถึงปัญหาสังคมที่เป็นอยู่ทุกประเทศในโลก เช่น ปัญหารูปแบบของรัฐบาลว่าทำอย่างไรจึงจะได้รัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบ ปัญหาทรัพยากร ที่หายากและกำลังจะหมดไปว่าทำอย่างไรจึงจะมีใช้ได้ถึงคนรุ่นต่อไป ปัญหาความตึงเครียดและความขัดแย้งในเรื่อง เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ว่าทำอย่างไรคนในสังคม เดียวกันที่ต่างภาษาและวัฒนธรรม จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ปัญหาเงิน เพื่อว่าทำอย่างไรราคาสินค้าและบริการจึงจะชลอการขึ้นราคา หรือปัญหาช่องว่างระหว่างความร่ำรวยและความยากจนว่าทำอย่างไรคนยากจนจึงจะมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2. ทักษะ สังคมศึกษาจะฝึกฝนทักษะที่ถือเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่เยาวชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ของสังคมได้สร้างจุดหมายในชีวิตที่เป็นของตนเองและตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล ทักษะนี้เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่เริ่มตั้งแต่การระบุข้อปัญหา การตั้งสมมติฐานซึ่งจะเป็นแนวทางแก้ปัญหาลงมาทำการทดสอบสมมติฐานนั้น การหาทางเลือกต่าง ๆ การวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเลือกนั้น แล้วจึงทำการสรุปเพื่อตัดสินใจคุณค่าและตัดสินใจกระทำการใด ๆ ลงไป

3. ค่านิยม สังคมศึกษาจะให้ค่านิยมทางสังคมที่ยกย่องในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยพยายามชี้ให้เห็น เป้าหมายของสังคมและความสำคัญของกฎหมายและจารีตประเพณี การที่สังคมยังมีผู้กระทำผิดและฝ่าฝืนกฎหมายจารีตประเพณีต่าง ๆ อยู่ นั่น อาจเป็นเพราะคนเหล่านั้นยังขาดความรู้ความเข้าใจหรือเกิดความสับสนในกฎที่สังคมใช้อยู่จึงทำให้เกิดการต่อต้านโดยตั้งใจแต่ขาดเหตุผล เพราะกระทำตามกิเลสอารมณ์ จึงอาจถือว่าบุคคลเหล่านั้นขาดความรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองดีในสังคม สังคมศึกษาจึงอาจป้องกันหรือแก้ไขปัญหานี้โดยการอบรมและสร้างสรรค์เยาวชนให้เกิดการพัฒนา ค่านิยมที่ดีและถูกต้องที่อบรม เป็นพลเมืองดีของสังคม (เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษาหน่วยที่ 1-4 สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2525: 25-26)

การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์ฉลาดขึ้นและมีความรู้มากขึ้น สามารถนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านการสร้างสรรค์และในด้านการใช้ความคิดหรือวิจารณ์ปัญหา เหตุผลต่าง ๆ มาประกอบการตัดสินใจในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ถ้าคนเรามีการศึกษาดีก็จะมีความสามารถใคร่ครองหาเหตุผลโดยรอบคอบ ความมุ่งหมายสำคัญของการศึกษานั้นได้แก่การอบรมสั่งสอนให้คนดำเนินชีวิตตามแบบฉบับแห่งวัฒนธรรมอันดี ถ้าสังคมใดสมาชิกส่วนใหญ่มีการศึกษาดีประชาชนก็ประพฤติปฏิบัติตามแบบฉบับวัฒนธรรมอันดีงาม เป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่กระทำผิดประพฤตินอกกรอบน้อยลง ตรงกันข้ามถ้าสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมนั้นขาดการศึกษา วัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ก็จะพลอยเสื่อมทรามตามไปด้วย ระดับการศึกษากับอาชญากรรมนั้นตรงกันข้ามกัน ถ้าการศึกษาสูงขึ้นก็มีผู้ประกอบอาชญากรรมน้อยลง ถ้ามีการศึกษาดำก็มีผู้ประกอบอาชญากรรมมากขึ้น จริงอยู่การศึกษามีได้หมายความเฉพาะแต่ในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการศึกษาด้วยวิธีอื่น ๆ ด้วย เช่น การอบรมจากที่บ้าน การร่วมสมาคมกับผู้อื่น แต่การศึกษาในโรงเรียนก็ยังเป็นสิ่งสำคัญอยู่นั่นเอง

ความสำคัญของการสอนวิชากฎหมายในหลักสูตรสังคมศึกษานั้น

ลินจี หะวานนท์ (2525: 57) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า วิชาสังคมศึกษาควรบรรจุความรู้ทั่วไป หรือกฎหมายพื้นฐานเกี่ยวกับตนเองและผู้มีส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลในครอบครัว เพื่อน โรงเรียน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ รอบตัว เพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ คือชาวชนบท บุคคลจำพวกนี้เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ส่วนหนึ่งจะออกไปประกอบอาชีพ มิได้ศึกษาต่อ การที่ต้องออกไปเผชิญต่อปัญหาของโลกภายนอกในสภาพที่ตนเองไม่พร้อม เพราะ ความรู้น้อย ขาดประสบการณ์ จึงไม่อาจดำรงชีวิตด้วยความผาสุกได้ ครองกินข้ามแม้ความรู้น้อย หากได้เรียนกฎหมายทั่วไปหรือกฎหมายพื้นฐานไว้บ้าง เมื่อมีปัญหาในการดำรงชีวิตอย่างไร อย่างน้อยที่สุดก็พอมีกระแวงหรือสะกิดใจทำให้ต้องแสวงหาคำตอบหรือคำแนะนำเพื่อความสว่าง ในความคิดของคนได้บ้าง จะทำให้การดำรงชีวิตด้วยความราบรื่นและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เมื่อ ทุกคนมีชีวิตราบรื่นแล้วบ้าน เมืองก็ร่มรื่น เป็นสุข

หลักสูตรวิชากฎหมายทั่วไปหรือกฎหมายพื้นฐานในสาขาสังคมศึกษาจึงควร เริ่มจาก สิ่งใกล้ตัวไปหาสังคมภายนอกที่กว้างขวางออกไป เช่น

1. ให้เรียนรู้พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎรในเรื่องการเกิด การตาย การแจ้ง การเกิด การตาย การย้ายทะเบียนบ้าน
2. ให้เรียนรู้พระราชบัญญัติการตั้งชื่อบุคคล ชื่อสกุล
3. ให้เรียนรู้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการซื้อ ขายที่พอเหมาะ กับการวัยของเด็ก
4. ให้เรียนรู้พระราชบัญญัติจราจรทางบก
5. ให้เรียนรู้พระราชบัญญัติประถมศึกษา
6. ให้เรียนรู้พระราชบัญญัติการรักษาความสะอาดและความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ของบ้าน เมือง
7. ให้เรียนรู้พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน
8. ให้เรียนรู้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคล ครอบครัว การซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่า กู้ยืม เช่าซื้อ
9. ให้เรียนรู้ประมวลกฎหมายอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความผิดต่อความมั่นคงของชาติ ความผิดต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ ชื่อเสียง

10. ให้เรียนรัฐกฎหมายอื่น เช่น กฎหมายคุ้มครองแรงงาน พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ

ปาพจน์ ไสภณ (2526: 45-47) ได้ชี้ให้เห็นว่า ในชนบทปัญหาความยากจนมีสาเหตุจากปัจจัยหลายประการ ความไม่รู้กฎหมาย เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่น่าไปสู่การเอาผิดเอาเปรียบในการประกอบอาชีพ การแย่งกันถือครองที่ดิน ความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับราษฎร กระทรวงมหาดไทยได้ระหนักและหาทางแก้ไขโดยจัดให้มีโครงการเผยแพร่กฎหมายให้แก่เกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ในด้านการป้องกันการทำผิดกฎหมายของประชาชน และประชาชนส่วนใหญ่ในชนบท จะมีความรู้ทางกฎหมายเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ เช่น การถือครองที่ดิน การทำนิติกรรมต่าง ๆ เมื่อประชาชนมีความรู้ก็จะทำผิดกฎหมายน้อยลง และยังขจัดความไม่เข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับราษฎร

2. ด้านความสงบของสังคม เมื่อให้ได้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ผู้ถูกเอาผิดเอาเปรียบและไม่ได้รับความเป็นธรรมในการประกอบอาชีพและที่มีอรรถคดีแล้ว ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลง ส่งผลดีในการประกอบอาชีพของราษฎร ทำให้ประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องกังวลต่อปัญหาด้านกฎหมายต่าง ๆ

ปัญหาอาชญากรรมที่มีแนวโน้มสูงขึ้นจนมีผลกระทบต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เนื่องจากภาวะปัจจัยต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบันที่ได้กล่าวมาแล้วทำให้มีคนที่ทำผิดกฎหมายและประกอบอาชญากรรมมากขึ้น ทั้งจากความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของตนเองด้วยความหลงผิดจากการถูกชักจูงหรือจากอำนาจของยาเสพติด หรือด้วยความไม่รู้กฎหมายเพราะขาดการศึกษาในด้านกฎหมายจากโรงเรียน เพราะหลักสูตรไม่ได้บรรจุวิชากฎหมายไว้ แม้ในหลักสูตรใหม่ฉบับพุทธศักราช 2521 และฉบับพุทธศักราช 2524 จะได้บรรจุวิชากฎหมายไว้ในหลักสูตรสังคมศึกษาแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากความไม่พร้อมในหลาย ๆ ด้านในการสอนกฎหมายในหลักสูตรสังคมศึกษา ดังที่ฉวีวรรณ จันทร์เด่น ได้ศึกษาพบว่า ปัญหาด้านครูผู้สอนขาดความรู้ความชำนาญในด้านกฎหมายและประสบการณ์การสอนกฎหมาย นักเรียนขาดความสนใจและขาดความรู้พื้นฐานทางกฎหมายทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลเท่าที่ควร สื่อการสอนและอุปกรณ์การสอนทางด้านกฎหมายยังมีน้อย การวัดและประเมินผลยังทำได้ไม่เต็มที่ ทั้งนี้เพราะวิชากฎหมายเป็นวิชาใหม่ในระดับมัธยมศึกษา การสอนกฎหมายจะต้องใช้ทั้งความรู้ในวิชากฎหมาย

กับความรู้ทางครุถ่ายทอดให้นักเรียนเข้าใจ การเรียนกฎหมายในระดับมัธยมศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนมีพื้นฐานในการดำเนินชีวิตร่วมกันได้ และมีความรู้ด้านกฎหมายพอที่จะแนะนำหรือเป็นตัวอย่างแก่คนอื่น ถ้าการเรียนกฎหมายในระดับมัธยมศึกษาบรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาแล้ว ปัญหาอาชญากรรมย่อมลดลง (สันจี ทะวานนท์ 2524: 49)

เนื่องจากปัญหาอาชญากรรม เป็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศซึ่งจะต้องร่วมมือกันแก้ไขแล้ว การที่เกิดปัญหาการละเมิดทางกฎหมาย และปัญหาอาชญากรรมในระดับต่าง ๆ ในสังคมไทยส่วนหนึ่งอาจเป็นผลจากสภาพการเรียนการสอนกฎหมายในโรงเรียน ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่มีประสิทธิภาพพอด้วย เหตุที่ครูผู้ดำเนินการสอนอาจจะประสบอุปสรรคปัญหาในการสอนหลายประการก็ได้ การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนและเยาวชนจะเป็นทางหนึ่งในการช่วยลดปัญหาอาชญากรรม เนื่องจากครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการที่จะทำให้การเรียนการสอนวิชากฎหมายประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชากฎหมายในหมวดวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาย่างประการที่ได้จากการวิจัยนี้จะได้นำมา เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอนวิชากฎหมายในหมวดวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอื่น ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนกฎหมายบรรลุผล เป็นแนวทางช่วยลดปัญหาอาชญากรรมหรือการละเมิดกฎหมายในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนกฎหมายในหมวดวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรสังคมศึกษาพุทธศักราช 2524 ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ

การบริหาร

ครูผู้สอน

นักเรียน

หลักสูตรและการนำไปใช้

เนื้อหาวิชา

กิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรม เสริมหลักสูตร

สื่อการสอนและแหล่งวิทยาการ

การวัดและประเมินผล

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชากฎหมายในด้านต่าง ๆ ในข้อ 1 ระหว่างครูสังคมศึกษาที่ได้รับการอบรมด้านกฎหมายกับครูสังคมศึกษาที่ไม่ได้รับการอบรมด้านกฎหมาย

สมมติฐานการวิจัย

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ให้ได้ผลตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาที่สอนเป็นอย่างดีหรือได้รับการศึกษาอบรมในสาขาที่สอนมาโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีวิธีการแสวงหาความรู้ในวิชานั้น ๆ และแหล่งความรู้ที่จะได้แสวงหาข้อมูล หลักฐาน ข้ออ้างอิงในวิชาที่ตนสอนเป็นอย่างดี (จรรยา คุณมี 2520: 52) กิบสันและฮันท์ (อ้างถึงใน กมล รอดคล้าย 2526: 30) กล่าวว่า ครูจะปฏิบัติตนได้ดีและมีประสิทธิภาพของงานสูงต้องมีคุณลักษณะดังนี้คือ ควรมีความรู้ในสาขาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี มีทักษะในการใช้ภาษาและสนใจวิชาที่สอน จากการวิจัยของวิชัย จันทรเทพา (2524: 137) พบว่าปัญหาสำคัญและเป็นอันตรายต่อวิชาสังคมศึกษา เป็นพื้นฐานที่จะทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ก็คือการบรรจุครูที่ไม่เคยศึกษาอบรมในวิชาสังคมศึกษา เข้าสอนวิชาสังคมศึกษา และฉวีวรรณ จันทรรัตน์ (2522: 139) พบว่า อาจารย์สอนกฎหมายในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ระดับมัธยมอาชีวะมีความเห็นว่า อาจารย์สอนวิชากฎหมายควรมีความสามารถในการอธิบาย ตีความใจข้อกฎหมายมากที่สุด รองลงมาคืออาจารย์ที่สอนกฎหมายควรผ่านการศึกษาด้านกฎหมาย

จากความคิดเห็นและผลงานวิจัยที่กล่าวมานี้ ล้วนมาจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษ และการเรียนการสอนสังคมศึกษาทั้งสิ้น กฎหมายเป็นวิชาหนึ่งที่จัดรวมไว้ในหมวดวิชาสังคมศึกษา วิชากฎหมาย เป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคม และกฎหมายมีลักษณะพิเศษเฉพาะที่ต้องตีความทั้งในรูปคำและข้อกฎหมาย การสอนกฎหมายจึงต้องใช้ทั้งความรู้ด้านกฎหมายและวิชาครูในการถ่ายทอดให้นักเรียน เข้าใจ ในปัจจุบันครูสังคมศึกษาที่สอนกฎหมายส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการศึกษาอบรมด้านกฎหมายและอาจมีความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกับครูสังคมศึกษาที่เคยรับการศึกษาด้านกฎหมาย ดังนั้นจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยในครั้งนี่ว่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนกฎหมายของครูสังคมศึกษาที่ได้รับการศึกษาอบรมด้านกฎหมายกับครูสังคมศึกษาที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมด้านกฎหมายแตกต่างกัน

คำจำกัดความในการวิจัย

ความคิด เห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือการลงความเห็น เรื่องใด เรื่องหนึ่งภายหลัง จากการที่บุคคลนั้นได้รับประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ มาแล้ว ความคิด เห็นมีทั้ง ลักษณะนิมาน คือชอบ พอใจ สนใจ และลักษณะนิเสธ คือขัดแย้ง ไม่พอใจ หรือไม่ปฏิบัติตาม

ครูสังคมนตรีศึกษาที่ได้รับการศึกษาอบรมด้านกฎหมาย หมายถึง ครูสังคมนตรีศึกษาที่เรียนจบทางด้าน กฎหมาย หรือจบทางด้านการศึกษา แต่ได้ศึกษาหรือการอบรม เพิ่มเติมทางด้าน กฎหมายหรือการสอน เกี่ยวกับกฎหมายจากสถาบันที่สอนวิชากฎหมาย เป็นต้นว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หรือโครงการอบรมที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือของสถาบันการศึกษาดังกล่าวกับ กระทรวงศึกษาธิการ

ครูสังคมนตรีศึกษาที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมด้านกฎหมาย หมายถึง ครูสังคมนตรีศึกษาที่เรียนจบทางด้าน การศึกษา

วิชากฎหมาย หมายถึง วิชากฎหมายในหมวดวิชาสังคมนตรีศึกษา ส 071 (กฎหมายที่ประชาชนควรรู้)

ครูสังคมนตรีศึกษา หมายถึง ครูสังคมนตรีศึกษาที่สอนวิชากฎหมายวิชา ส 071 ในระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การศึกษาความคิด เห็นของครูสังคมนตรีศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชากฎหมาย ในหมวดวิชาสังคมนตรีศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างประชากร ที่เป็นครูสังคมนตรีศึกษาที่สอนวิชา ส 071 ในปีการศึกษา 2528 เท่านั้น
2. คำตอบของกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้ง 2 กลุ่ม ถือว่าตอบตามความคิด เห็นที่แท้จริง และเชื่อถือได้

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ศึกษาความคิด เห็นของครูสังคมนตรีศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอน กฎหมายในหมวดวิชาสังคมนตรีศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรพุทธศักราช 2524 เท่านั้น คือวิชา ส 071 (กฎหมายที่ประชาชนควรรู้)

2. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูสังคมศึกษาที่สอนกฎหมาย ในหมวดวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ทำการสอนอยู่ในปีการศึกษา 2528

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนกฎหมายในหมวดวิชาสังคมศึกษา ในการนำผลการวิจัย มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนกฎหมายให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นแนวทางแก่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ในการปรับปรุงหลักสูตร คู่มือครู และเนื้อหาวิชากฎหมายในหมวดวิชาสังคมศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสภาพสังคมปัจจุบันยิ่งขึ้น
3. เป็นประโยชน์แก่สถาบันฝึกหัดครู ในการปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพในโปรแกรมวิชา เอกการสอนสังคมศึกษาในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การสอนวิชากฎหมายต่อไป
4. สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายอาจนำไปใช้ประโยชน์ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ในการฝึกอบรมความรู้ทางกฎหมายต่อไปให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
5. เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย